

könyvtárakban. Megjegyzem, maguk a kutatók is szívesebben dolgoznak a központi könyvtártól kapott xerox-másolatokkal.

Nem hiszek azonban abban, hogy az egyetemi könyvtári hálózat ilyené alakítását adminisztratív módszerekkel kellene és lehetne elérni. Csak az az út járható, amelyen haladva a tanszékeken

dolgozók megértik, belátják a központosított megoldás kétségtelen előnyeit. Ehhez természetesen olyan egyetemi könyvtár szükséges, amelyik ezeket az előnyöket valóban nyújtja is.

— *Úgy véljük, Veszprémben ilyen a könyvtár.*

Sárdy Péter

fórum

Teremtsünk rendet a gyermekkönyvtári állomány felállításában!

Erdeklődéssel olvasom a könyvtárosok véleményét a gyermekkönyvtárügy egyik legvitatottabb kérdéséről (Könyvtáros 1977/8., 1978/2., 5. szám). Tudomásom szerint az ún. „összeosztást”, bizonyos szépirodalmi témacsoportok egyetlen betűrendbe sorolását nemcsak a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban, hanem az ország több más gyermekkönyvtárban, így Csongrád megyében is évekkal ezelőtt bevezették, másutt most próbálnak kialakítani valamilyen minimális tagolást. Ezért úgy érzem, ideje, hogy néhány elvet leszögezzünk, és a gyakorlat oldaláról vizsgáljuk meg alkalmazhatóságukat.

A hazai gyakorlat

Az ország különböző vidékein óriási eltérések mutatkoznak a raktározási rendben. A „klasszikus” Szabó Ervin könyvtári felosztást szinte mindenütt továbbfejlesztették — mennyiségileg és minőségileg is —, sokszor nem egészen szerencsés ötletekkel. A témák betűjelei nem mindenütt jelölik ugyanazt a csoportot, nagy a bizonytalanság, de előfordul a „témák” csoportjában egészen más szempont is, például néhol „Hu”-val jelölik a humoros *stílusú* könyveket, holott ennek semmi köze a műfaji-tematikus felosztáshoz. Másutt még mindig kísértének a korra-nemre vonatkozó közvetlen utalások, például *Lányregények — Fiúregények, 6—10 évesek olvasmányai* stb., mint-ha a lányok nem is olvashatnák Cooper könyveit vagy a fiúk például *A két Lotti-t*. Sokszor találkozunk bizonyos szépirodalmi sorozatok kiemelésével is (Pöttyös, Delfin, Sirály stb.), ami azért nem célravezető, mert a gyerek így a külső „köntös” alapján választ könyvet, nem pedig a cím vagy a tartalom szerint. Ismét csak a rossz kiemelést példázza a „Kötelező olvasmányok” feliratú polc. Minden könyvtáros azt szeretné ugyanis, ha *A Pál utcai fiúk*-at vagy a *Légy jó mindhalálig*-ot nemcsak azért olvasnák el a gyerekek, mert kötelező. Mindannyian tudjuk, milyen „rosszízú” az, ami kötelező.

A másik végtel is megtalálható még egyes — főként községi —, önálló gyermekrészleggel nem rendelkező könyvtárakban, ahol a gyermek- és ifjúsági állomány felállítása nélkülöz mindenféle tagolást — még a betűrendet is! —, sok esetben az ifjúsági ismeretterjesztő anyag is a felnőtt állományban van, tehát a közös csoportos leltárkönyv felosztását tükrözi.

A tagolatlanság a gyakorlatban éppoly áttekinthetelenné teszi a könyvtárat, mint az állomány túlságos szétaprózása. Egyik esetben a tájékoztatás és a könyvvajánlás — különösen kezdetleges katalógus esetén — kizárólag a könyvtáros — véges! — memóriájára támaszkodhat, másik esetben óriási többletmunkára kényszerül a könyvtáros, főként, ha egyedül végez minden más feladatot is. Ahol külön feldolgozó munkatárs(ak) van(nak), ott sem egyszerű a gyermekkönyvtárosok dolga: a leltározott, „szerelt” könyvet még be kell helyezni a maga „skatulyájába”. Ez nemcsak azért nehéz dolog, mert a könyvtáros csak egyéni ítéletére hagyatkozhat, nem is csak azért, mert igen sok a határeset — egy mű több témába is besorolható —, hanem azért is, mert maguk a témacsoportok sincsenek pontos jellemzőkkel körülhatárolva. Emellett

a könyvtáros kénytelen legalább nagyjából elolvasni minden egyes könyvet, hogy jó lelkiismerettel megállapíthassa a témát.

A könyvismeret nagyon fontos tényező mindenütt, különösen a gyermekkönyvtárakban, de ezt külön kellene választani a feldolgozó munkától — esetleg munkaidőben teremteni erre lehetőséget! —, mert nagyon lelassítja a könyvek polcra kerülését. — A „tragédia” akkor következik be, ha a téma szerinti jelzet egy adott polcra utasítja az illető könyvet, s esetleg később kiderül, hogy mégsem volt helyes a döntés (újabb könyvek alapján újabb szempontok, más könyvtáros stb.). Ugyanilyen gondot okoz a könyvek visszaosztása is a kölcsönzés végén, hiszen rengeteg kicsi egységet kell alkotni a könyvtárosnak, hogy a megfelelő polcra kerüljenek a könyvek.

Bonyolítja a helyzetet, ha ugyanezeket a témákat — akár kevesebbet is — nem logikai betűjelekkel, hanem színcsíkokkal jelöljük. A színskála erős, éppen ezért jól megkülönböztethető színeinek száma véges (6, legfeljebb 7), s mivel egyáltalán nem kapcsolhatók racionálisan az egyes állományrészekhez, gyakorlatilag megjegyezhetetlenek és teljesen ötletszerűek. Eligazító táblát, főként pedig helyszínrajzot nem igen láttam az ilyen jelölést alkalmazó könyvtárakban.

Az állomány felállításának elvei

A könyvek bármilyen szempontú tagolása bizonyos fokig megalkuvás a többivel szemben, de éppen ezért van a katalógus, mely az összes többi szempont szerint feltárhatja az anyagot.

1. Abban valamennyien egyetértünk, hogy az *életkori sajátosságokat* mindenképpen figyelembe kell venni, de csak áttételesen. Éppen ezért az olvasási kultúra kezdeti fokán álló óvodás és kisiskolás korosztály könyveit, valamint a gyermekkönyvtár törzsanyagát kinövő, *magasabb fejlettségi szinten* levő serdülők olvasmányait feltétlenül külön kell választani az ifjúsági szépirodalom masszájától. A klasszikus felnőttirodalom válogatott anyaga ugyanis, melyet átvezetésnek, kóstolónak számunk a világirodalom gazdagon terített „asztalához”, bizonyos történelmi, földrajzi és egyéb ismereteket, de főképpen megfelelő esztétikai, erkölcsi érettséget feltételez. Röviden magasabb befogadási szintet. Ezért megengedhetetlen, hogy például *Tolsztoj: Háború és béke* vagy *Hugo: A nevető ember* c. könyve egy ötödikes kezébe kerüljön. Lehet, hogy buzgó olvasó létre belekezdene, néhány fejezeten át is rágná magát, de valószínű, hogy egy életre elmenne a kedve Tolsztoj vagy Hugo olvasásától, mert e könyvek világa még nagyon távol van az ő befogadási szintjétől.

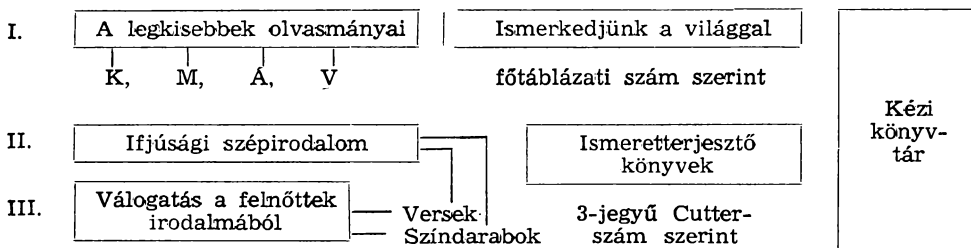
2. A könyvek felállításában mindig az *átlagos* gyereket kell alapul vennünk, meg kell vizsgálnunk, milyen indítékkal közelít a polchoz. (Természetesen az egyéni könyvajánlásban a fejlettség különböző fokán álló *személyiséget* kell tekintenünk, az ő ismereteihez és érdeklődéséhez kell szabnunk tájékoztatási módszereinket.) A felállításban tehát a várható igényeket kell kielégítenünk, de nem szolgáian, hanem állandóan fejlesztve azokat, tudatos választásra nevelve a gyerekeket. Ennek megfelelően a polcon inkább a *műfaji* tagolást kövessük — a három nagy életkori csoporton belül —, a *tartalmi* elemzést viszont tárjuk fel a katalógusban. Egyik legfontosabb célkitűzésünk — hogy tudniillik az író neve tudatosuljon a gyerekekben, s később ez legyen a választás alapja — csak a bizonyos mértékben tagolt betűrend alapján képzelhető el. Az egyetlen betűrend — mely a könyvtáros kényelmességét bizonyítja — az első pontban foglaltak miatt nem engedhető meg.

3. A tagolásban kialakított elveinket *következetesen* vigyük végig, tiszta eszközökkel dolgozzunk, ne keverjük bele az ismeretterjesztő könyveket a szépirodalomba, például az *Igy élt...* sorozatot azzal a céllal, hogy jobban vigyék a gyerekek. — Az ismeretterjesztő állomány ETO szerinti tagolásával ugyan a felnőttkönyvtár használatára nevelünk, de ezt se vigyük túlzásba: ha csak néhány könyvünk van az adott szakterületről (0, 1), akkor elegendő az egyjegyű főtáblázati szám szerinti *felirat*, de feltétlenül a gyerekeknek érthető megfogalmazásban, *képpel*. — A kicsik ismeretterjesztő anyagában mindenképpen elég a főtáblázati szám és a figyelemkeltő felirat.

4. Ha egy állományrészt — bármilyen szempontból — tartósan kiemelünk vagy több állománycsoportot képezünk, az elhatárolás tényét minden körülmények között rögzítenünk kell a könyveken is (kívül-belül, jól látható módon), kartonjaikon is — a katalógusban. Csak így töltheti be a katalógus irányító szerepét, csak így taníthatjuk meg a gyerekeket arra, miért *könnyű* a könyvtárban tájékozódni a katalógusok alapján. Sőt, a visszaosztás munkája is lényegesen leegyszerűsödik, még a gyerekek is elsajátíthatják. — Ehhez feltétlenül áttekinthető, gyorsan visszakereshető és gyorsan

megtanulható *jelölési rendszer* szükséges. (Persze, a buktatókra is vigyázzunk: az Ft rövidítést már lefoglaltuk a „forint”-nak, a fantasztikus történeteknek elég az „F”.)

Osszefoglalva: A regényműfaj történelmileg kialakult változatai (kalandregény, gyerektörténetek, történelmi regény, életrajzi regény, fantasztikus regény) ma is jól kitapinthatók, kár lenne lemondani tartalmi elemzésükről és a tartalom jelöléséről. Ez a jelölésmód nagy segítséget ad a könyvtárosnak a könyvvajánlásban, de a forgalomelemzésben (mintavételi hónapok) is fontos lehet. A tartalom jelölését viszont csak *áttételesen* alkalmazzuk — tehát ne ez legyen a raktári rend alapja —, a témakatalógusban azonban igazis legyen együtt minden hasonló témakörű könyv. Ennek megfelelően a következő főcsoportok alakulnak ki (a bekeretezés a minimális tagolást és egyben a főfeliratot jelenti):

Az ország gyermekkönyvtárai azonban semminemű központi irányítást nem kapnak a témajelölésre vonatkozólag — a műfaji alcím és a szépirodalmi szakszám minuszos korlátozottan közös alosztásai nem mindig nyújtanak megfelelő támpontot. Ezért szeretném javasolni az Új Könyvek szerkesztőinek, akiknek úgyszólván kézzel kell venniük minden egyes ifjúsági könyvet, hogy valamilyen módon *jelöljék* a témát, lehetőleg a *tárgyszó változata*ként. Így egységet teremthetnének a zűrzavarban, és a könyvtárosok rengeteg fejtöréstől és felelős döntéstől menekülnének meg. Talán így több idejük maradna az ifjúsági könyvek jobb megismerésére!

Sáráné Lukátsy Sarolta

Régi és ritka könyvek kiállítása

Zalában

Nem mindennapos feladatra vállalkoztak a zalai közgyűjtemények, amikor a zalaegerszegi megyei művelődési központban, a megyei könyvtár irányításával bemutatták a *Régi könyvek és nyomtatványok a zalai közgyűjteményekben* című kiállítást. Az ünnepi könyvhét rendezvényeihez csatlakozó kiállítás célja az volt, hogy az érdeklődők elé tárja a zalai közgyűjtemények (elsősorban a megyei könyvtár, a megyei múzeumi igazgatóság és levéltár) eddig csak szűk körben ismert anyagát. Bemutatni kívánta továbbá a Zalában található legrégebbi könyveket, a nevezetes első kiadásokat és dedikált példányokat, ezzel is hangsúlyozván a kiállított dokumentumok művelődéstörténeti és az esetek többségében helytörténeti jelentőségét is.

Helyi gyűjtésből ilyen nagyszabású könyvészeti kiállításra még nem került

sor Zala megyében. Nem az érdeklődés hiánya okozta ezt, hanem az, hogy a közgyűjtemények feltáró munkája még nem fejeződött be, s a társintézmények közötti együttműködés sem volt megfelelő. Főleg e két kedvezőtlen feltétel megszűnése tette lehetővé a kiállításon bemutatott gazdag anyag összeállítását.

Zala megyének nincsenek nyomdatörténeti vagy irodalmi hagyományai. Igaz, száz évvel Hess András *Chronica Hungarorum*a után, 1573-ban a Zala megyei Alsólendván magyar nyelvű nyomtatott könyvek jelentek meg. Szerzőjük Kulcsár György prédikátor, nyomdászuk pedig a híres könyvnyomtató család tagja, *Hoffhalter Rudolf* volt. E protestáns szellemben készült könyvek kiadása azonban megszakadt, mert II. Miksa rendelkezése a nyomdát bezárták. Ezzel gyakorlatilag a XIX. századig megszűnt Zala megyében